

Barbara KUNZMANN-MÜLLER

Institut für Slawistik, Humboldt-Universität zu Berlin

Unter den Linden 6, D-10099 Berlin

Barbara.Kunzmann-Müller@rz.hu-berlin.de

SUODNOS STANDARDNOG JEZIKA I DIJALEKATA NA RAZINI GRAMATIKE

Ovaj zbornik obuhvaća referate iznesene na znanstvenom skupu koji je bio posvećen dijalektologiji. Tu valja odmah upozoriti na to da je u pitanju problematika koja se već po samom predmetu odlikuje obilježjima kao je opsežnost i širina s jedne, a raznolikost s druge strane. Stoga se ne smije gubiti iz vida da smo suočeni sa situacijom koja je poznata i inače iz susjednih lingvističkih, a i drugih područja. Naime cjelovita se tematika mora suziti odnosno prilagoditi konstelaciji koja se aktualno raspravlja. Što se toga tiče, u ovom su slučaju stvorena dva tematska bloka.

Ovaj će se kratki prilog dotaknuti nekih pitanja uglavnom, ne samo unutar jednog nego, reklo bi se možda najumjesnije, između dva nazvana bloka. Drugim riječima, pozabavit će se nekim aspektima suodnosa dijalekata i standardnog jezika na području gramatike. Da budem sasvim precizna: ne zanima nas toliko međusobni odnos dijalekata i standarda, koliko usmjereni odnos. Prema tome, u prilogu će se, što je detaljnije moguće, razmatrati utjecaj dijalekata na suvremeni hrvatski jezik u smislu standarda. Mislim da se u ovom kontekstu samo po sebi razumije da se taj fenomen najuspješnije i najpouzdanije može razmatrati na bazi jezičnih podataka. Stoga će se prilog osloniti na, da je tako nazovem, materijalnu bazu koja je prikupljena uglavnom iz pisanih, a i usmenih medijskih tekstova zadnjih desetak godina.

No, kao što zahtijeva znanstveni pristup svakomu, pa i našem jezičnom materijalu, prije nego što se prilazi samom njegovu razmatranju mora se isto tako voditi računa o nečemu što treba smatrati posebno važnim i načelnim, naime o pitanju teoretskog i metodološkog okvira. Drukčije rečeno, treba što točnije i što

detaljnije odrediti okvir unutar kojeg će se okarakterizirati i opisati odnos standarda i dijalekta kao jedne od raznolikosti ili varijanata nestandarda. Kad se pogledaju jezični podaci nameće se, barem na prvi pogled, kao metodološki najodgovarajući postupak da se cio fenomen uvrsti donekle u nešto na što bi se najprije mogla staviti etiketa *jezici u kontaktu*. O načelima tu nije potrebna veća opširnost jer su upućeni u struku već po tradiciji dobro upoznati s njima: dva ili više jezika odnosno jezičnih entiteta dolaze stjecajem raznih povijesnih i drugih okolnosti u međusobni dodir i na taj se način otvaraju razne mogućnosti da utječu jedan na drugi. Nadalje, stara je i dobro potvrđena istina da se taj utjecaj svakako najснаžnije odražava u leksiku, ali se isto tako zna da ima popriličan broj primjera koji jasno upućuju na to da mogu biti zahvaćene i druge jezične razine.

Kad se spominje fenomen *jezici u kontaktu* u klasičnom smislu, nesumnjivo se misli po pravilu na kontakt dva ili više sustavno do izvjesne mjere različita jezika, recimo na kontakt ruskoga i njemačkog ili engleskoga jezika. U našem slučaju, tj. s pogledom na hrvatske govore i standard, nedvojbeno smo suočeni s nešto izmijenjenom situacijom. Naime, u pitanju su idiomi koji su ili genetski i sustavno, tj. tipološki vrlo bliski ili u visokoj mjeri slični, tj. genetski slični. U prvom slučaju misli se tu na štokavske govore i standard, a u drugom na čakavske, odnosno kajkavske govore i standard.

Kao što je poznato, hrvatski je standard tijesno povezan s novoštokavskom dijalekatnom osnovom, dok jezične osobine koje se mogu smatrati karakterističnima za hrvatske dijalekte, a to posebno vrijedi za neštokavske, nose pomalo drukčiju karakteristiku. Na ovom mjestu nije moguće izložiti izrazito složenu situaciju hrvatskih govora koja je, kao što je poznato, nastala kao rezultat povijesnih i kulturnih zbivanja na južnoslavenskom jezičnom tlu. Grubo pojednostavnjeno mogli bismo reći sljedeće: s jedne strane ti govori odražavaju crte koje su, da tako kažem, inherentni dio njihova iskonskoga sustava na suvremenoj etapi jezičnoga razvoja, tj. oni pokazuju naslijeđeno slavensko stanje, a s druge strane u njima se pojavljuju u manjoj ili većoj mjeri i karakteristike koje potječu iz svojevrsnih kontakata jednim dijelom između sebe, a drugim dijelom s raznim drugim slavenskim, a posebno neslavenskim jezicima ili idiomima. Mislim tu na primjer na njemački ili romanski utjecaj na kajkavske, odnosno čakavske govore i sl. Tu treba odmah na početku istaknuti da je broj tih karakteristika krajnje velik, tako da ćemo se u okviru ovoga priloga opet morati ograničiti i postupiti selektivno. Prema tome, u daljnjem će se najveća pažnja posvetiti upravo onim obilježjima koja su svojstvena hrvatskim dijalektima, ali koja su lingvistički interesantna upravo po tome da mogu vrijediti donekle kao indikatori razvojnih tendencija ili trendova hrvatskog jezičnog sustava.

Kada se skrene pažnja upravo na aspekt prirodnoga razvitka jezika, primjeniji i širi od gore spomenutoga koncepta *jezici u kontaktu* očito bi bio teoretski okvir što ga predstavlja tzv. *Natürlichkeitsgrammatik* koju sa svoje strane opet treba vidjeti u širem kontekstu problematike *jezičnih promjena*.

Pod prirodne gramatičke promjene W. U. Wurzel te predstavnici tzv. škole *prirodne gramatike* uvrštavaju promjene na pojedinim područjima gramatike, tj. u fonologiji, morfologiji i sintaksi. Pri tome su im ishodište tzv. načela markiranosti, odnosno preferentnosti koja se smatraju odgovornima odnosno suodgovornima za usmjerenost kojom se definira razvitak pojedinoga jezika. Pretpostavlja se naime da u jeziku, recimo u fonetici, a i drugdje, postoji manje-više uravnotežen suodnos između markiranih i nemarkiranih oblika. To stanje uravnoteženosti s kojim se suočavamo uvijek i svagdje u prirodnim jezicima, može se na temelju raznih jezičnih, tj. fonoloških, morfoloških i drugih, a i izvanjezičnih faktora početi mijenjati u korist nemarkiranosti. Time započinje proces za koji je značajno da frekventnost nemarkiranih gramatičnih oblika odnosno pojava postupno raste tako da oni sve više dobivaju na preferentnosti, dok markirani pokazuju obrnutu tendenciju, tj. sve se manje i slabije upotrebljavaju s konačnim rezultatom da se na kraju potpuno gube. Tu se, međutim, mora odmah voditi računa o značajnoj činjenici da su u pitanju promjene koje su kao takve, tj. kad se pogleda sinkronija, teško uočljive jer se najprije očituju kao “nepravilnosti” ili kao tendencije u raznim nestandardnim slojevima jezika, a tek se s vremenom ili bolje rečeno nakon dužega vremenskog razdoblja pretvaraju u promjene u pravom smislu riječi, tj. u promjene koje mogu nalaziti svoje mjesto i u standardnom jeziku i koje na koncu prihvaća i jezična norma. Kao što će pokazati primjeri, tu je što se tiče rezultata, po načelu uvijek zahvaćen jezik u smislu sustava. Drugim riječima, prirodne se jezične promjene redovno odvijaju na razini *langue*, a nika-da ne ostaju na razini *parole*.

Kako treba razumjeti ono što je do sada rečeno, pokazat ću i objasniti u daljnjem na nekoliko primjera. Primjeri kao (1) do (4) odnose se, kao što će se vidjeti, na morfologiju, točnije na fleksiju pridjeva:

- (1) *mislim da ističu posljednji sati Miloševićevog režima. Ostaje samo da vojska, kao njegov posljednji oslonac, stane iza svog naroda u obrani njegove demokratske volje i dostojanstva* (Vjesnik, 06. 10. 00.);
- (2) *palmu je 1971. djed R. donio iz O., kao malu biljčicu. Godinama smo je držali u drvenu (umjesto drvenom) sanduku sa zemljom* (Več. list, 13. 09. 99.);
- (3) *degustacija odležana (umjesto odležanog) vina;*
- (4) *proizvodnja vina za mene je oduvijek bila više od redovita (umjesto redovitog) posla koji zahtijeva obrada vinograda.*

Primjeri jasno pokazuju da su u pitanju rečenice, točnije fraze u čiji sastav ulaze nominalne grupe s pridjevima. Poznato je da deskriptivna gramatika hrvatskoga jezika još uvijek zadržava sustavnu razliku između određenoga i neodređenoga oblika pridjeva. Kao što je poznato, ta se razlika u dijalektima, recimo u kajkavskom, kao uostalom i u hrvatskom govornom jeziku, sve više gubi u korist određenih oblika, dok je upotreba neodređenih oblika u suvremenom jeziku izrazito markirana u tom smislu da se svodi manje-više na određene sintaktičke pozicije. Prema tome, suočeni smo sa situacijom u kojoj se opravdano možemo zapitati ne odslikava li govorni uzus, pri tome se najmanje oslanjajući, ako ne i više na dijalekatnu podlogu, očitu tendenciju prirodnoga razvitka jezika k unifikaciji fleksijskih tipova u domeni pridjeva. Činjenica da tiskani tekstovi daleko ne redovito, nego manje-više sporadično pokazuju primjere koji to potvrđuju, ni u kojem slučaju nije dokaz protiv onoga što je bilo rečeno malo prije. Dokazano je time jedino da je standard još daleko od toga da bi prihvatio te oblike kao inovacije što sasvim praktično znači da oni i nemaju mjesto u, po pravilu, lektoriranim tekstovima. Drugačija ili, rekli bismo, prirodnija je situacija kada se radi o tekstovima koji su nastali ili su bili sastavljeni spontano kao u (1).

Uostalom, tom primjeru iz morfologije mogli bismo dodati brojne druge što, nema sumnje, na koncu jasno govori u prilog malo prije iznesene općetipološke tendencije. U tom kontekstu podsjećam primjerice na fleksiju kardinalnih brojeva, v. primjer (5), koja se u jezičnom uzusu i dalje reducira, premda gramatike tvrde obrnuto, tj. i dalje navode odgovarajuće paradigme.

Od razmatranih primjera (1) – (4) znatno se razlikuju rečenice kao:

(5) *Milošević može biti ili ubijen ili otići u egzil, naravno ako se Amerikanci i Rusi dogovore da **ga se prebaci** u neku treću zemlju, a mogao bi konačno završiti u Haagu, kao glavni krivac za preko 200 tisuća mrtvih u četiri rata na području bivše Jugoslavije* (Vjesnik, 06. 10. 00.);

(6) *imamo ideje, ali **nas se ne pita**;*

(7) *o raketiranju Banskih dvora do sada se malo govorilo, kao da **ga se htjelo pomesti pod tepih**, premda je riječ o klasičnom, političkom međunarodnom terorizmu ... A zašto predsjednik T. nije više inzistirao na takvoj kvalifikaciji, ne znam. Pretpostavljam kako je htio da se **Miloševića previše ne uznemirava** (Več. list, 10. 09. 00.).*

Više je nego očito da te konstrukcije spadaju u sasvim drugu lingvističku domenu, tj. u sintaksu, a tu preciznije u uže sintaktičko područje tzv. obezličjenja odnosno pasivizacije. Prema tome, u pitanju su rečenice u kojima su aktanti situacije ostvareni i distribuirani na posve poseban način. Pasivne konstrukcije u užem, ali isto tako i u širem odnosno najširem smislu usmjerene su na to da se agens koji se u aktivnim rečenicama obično nalazi u poziciji subjekta, reklo bi se,

potisne u pozadinu. Drugim riječima, agens ne ostaje u svojoj primarnoj, nego se prebacuje u drugu, sekundarnu poziciju koja može, ali opet ne mora biti leksikalizirana. Na taj se način otvara mogućnost da se agens situacije u rečenici ili uopće ne imenuje ili najmanje točno ne određuje.

Konstrukcije kao (5) očitno ne spadaju u pasivne rečenice u strogom smislu riječi, nego u tom okviru predstavljaju u najboljem slučaju marginalnu pojavu. Usput rečeno, u lingvistici ima i sasvim drugih pokušaja da se tretiraju, a jedan je od poznatijih da se interpretiraju kao poseban tip impersonalnih rečenica. Opet navedeni primjeri sami pokazuju koja su obilježja tu presudna. Prema tome, obavezno je da u datoj rečenici postoji prelazni glagol, v. *prebaciti* u (5) ili *pitati* u (6), koji uvijek mora biti popraćen česticom *se* što bi valjalo interpretirati da je glagol markiran kao pasivni. Međutim, za razliku od klasičnog pasiva, izravni objekt ne napušta svoju primarnu poziciju objekta i zauzima mjesto subjekta, v. *ga* u (5) i *Miloševića* u (7). Drukčije rečeno, u konstrukcijama tipa (5) do (7) objekt aktivne rečenice ne prelazi u sintaktički subjekt, više od toga one su karakterizirane dodatnom posebnosću da je subjektno mjesto, da tako kažem, posve blokirano za bilo koji leksički element. Bilo bi posve lako pokazati da se radi i unutar slavenskih jezika o sasvim specifičnom tipu rečenica bez subjekta koji ima svoju paralelu samo još u poljskom i u ukrajinskom jeziku.

U tom kontekstu opet ne začuđuje da deskriptivna gramatika hrvatskoga standardnog jezika te konstrukcije, ili uopće ne spominje, ili karakterizira u najmanju ruku kao nestandardne. S druge pak strane jezična stvarnost, između ostalog, u kajkavskim dijalektima, potvrđuje da je taj tip u jeziku dobro poznat, vrlo živ i dosta ustaljen što znači da ga jezični uzus odavno prihvaća. Ovo se u potpunosti uklapa u podatke na koje smo naišli radeći na jezičnom materijalu. Ispostavlja se, naime, da upravo te i tome slične konstrukcije zadnjih desetak godina doslovno masovno prodiru ne samo u govorne, nego i u pisane, pa čak i u tiskane tekstove, naravno ukoliko oni nisu čistunski lektorijani. U tome da se konstrukcije toga tipa proširuju u medijskom jeziku, treba konačno vidjeti i jednu od posljedica u jednom procesu kojem smo mi svjedoci, a koji se odlikuje time da se jezik medija šire nego ikada prije otvara prema drugim slojevima i registrima i na taj način preuzima elemente iz njih u najširem smislu, što znači između ostalog i iz dijalekata. Tu svakako treba ukazati i na poznatu činjenicu da se skoro identičan proces može promatrati i u drugim slavenskim i neslavenskim jezicima posebno postkomunističkih država, v. R. Nicolova 1997. i 2000. za bugarski, E. A. Zemskaja 1994. i L. Zybatow 1994. za ruski.

I za područje sintakse ne bi bilo poteškoća nabrojiti daljnjih primjera. Rečenice kao (8) do (11) prikazuju nekoliko načina širenja upotrebe infinitiva koji inače nisu svojstveni drugim slavenskim jezicima, ali koji imaju čak i stare potvrde i u kajkavskom i u čakavskim govorima.

(8) *bilo je za očekivati da će se to dogoditi, ali nažalost prošlo je puno vremena od početka agresije na Hrvatsku i događanja na našim prostorima. Bilo bi puno bolje da se ovo dogodilo ranije, no bolje ikad nego nikad* (Vjesnik, 06. 10. 00.);

(9) *nije bilo novaca za očistiti grad;*

(10) *sindikalci su smjenjujući se u dežurstvima i uhvatili pokoji dan za skoknuti na jug* (Novi list, 24. 8. 99.);

(11) *u ljeto je tu puno paradajza, to je užitak za gledati* (Novi list, 12. 99.).

Kao što se vidi iz navedenih primjera, konkretno se radi o upotrebi infinitivnih oblika s prijedlogom *za*. Interesantno je pri tome ustvrditi da konstrukcije tipa (8) do (11) što se tiče sintaktičkoga i semantičkoga ustrojstva, nisu jednake, nego se, naprotiv, razlikuju na posve karakterističan način.

U tekstovima se nalazi znatan broj primjera u kojima se pomoću *za + infinitiv* ostvaruje modalni, odnosno modalno pasivni odnos što proizlazi i iz perifraza, recimo za (8) *bilo je za očekivati* naspram *moglo se očekivati*. Očigledno je da se konstrukcije kao (9) i (10) ponašaju drugačije. U njima je prepoznatljivo ostvaren finalni odnos što se između ostaloga vidi iz zamjena tipa *za očistiti grad* vs. *da bi se očistio grad*. Međutim, ako se malo detaljnije promatra (9) i (10), pada u oči još jedna posebnost. Naime, (9) i (10) razlikuju se još i po tome da je u (9) dodatno ostvaren objekt, a u (10) adverbijal. A na koncu rečenice sa *za + infinitiv* kao (11) ilustriraju da može biti zastupljena i funkcija atributa.

Što se tiče toga tipa konstrukcija, treba podsjetiti na to da se još god. 1964. primjerice u Jonkeovoj knjizi *Književni jezik u teoriji i praksi* smatrao “grubo pogrešnim”. Izgleda da se stanje tu ipak temeljito promijenilo, na što ukazuju govorni i tiskani medijski tekstovi posljednjih desetak godina u kojima nailazimo upravo na taj tip u znatnom broju. Drugim riječima, njihova je učestalost porasla, a markiranost opala. Na osnovi toga moglo bi se konstatirati da su razmatrane konstrukcije zadobile u odnosu na standard pomalo promijenjeni status, što se opet ne smije pogrešno tumačiti u tom smislu da pripadaju već hrvatskom standardu.

Zaključno bi se moglo reći sljedeće: cilj je ovog priloga bio ustanoviti postoji li međusobni odnos između hrvatskih govora i standarda. Da bismo tu postigli donekle pouzdane rezultate, poslužili smo se jezičnim podacima iz aktualnih medijskih tekstova posljednjih desetak godina. Pri tome se pokazalo da su za njih karakteristična gramatička obilježja koja su svojstvena i hrvatskim govorima, ali koja su do sada ostala izvan hrvatskoga standarda. Tome treba dodati da je učestalost tih obilježja u tekstovima do izvjesne mjere različita. U odnosu na određene pojave zapaža se očita tendencija porasta. Iz znatnoga broja mogućih

kandidata odabrali smo neznatan broj onih slučajeva za koje smatramo da upućuju na razvojne tendencije hrvatskoga jezika u smislu jezičnoga sustava. U okviru ovoga priloga osvrnuli smo se napose na tendenciju k unifikaciji u nominalnoj fleksiji, na tendenciju k etabliranju posebnih tipova obezličenih konstrukcija te k širenju funkcijskoga spektra infinitiva.

Što se tiče uvrštavanja tih i sličnih pojava u suvremeni jezik, treba svakako istaći da nema sumnje da pripadaju jezičnom uzusu današnjega hrvatskog jezika, ali da im je status u odnosu na standard do sada dosta nejasan ili bolje nerazjašnjen. Na osnovi današnjega stanja moglo bi se, opet hipotetski, prognosticirati da postoje za jedan dio, ili možda čak za znatan dio, dobre šanse da se i dalje približe standardu i konačno postanu dio njega.

LITERATURA

- Ammon, U. 1987: Language – Variety/Standard Variety – Dialect. U: *Sociolinguistics*. 1. Ur. U. Ammon/ N. Dittmar/ K. J. Mattheier. New York. 316–334.
- Anić, V. 1998: *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb.
- Anić, V./ Goldstein, I. 1999: *Rječnik stranih riječi*. Zagreb.
- Barić, E./ Lončarić, M./ Malić, D. et. a. 1995/ 1996: *Hrvatska gramatika*. Zagreb.
- Bittner, A. 1991: Präferenztheorie, Sprachwandel und Spracherwerb oder 'Wenn Spracherwerb Sprachwandel wär'. U: *Innersprachliche Faktoren des Wandels* (= ProPrins 5). Essen. 3–16.
- Brozović, D./ Ivić, P. 1988: *Jezik srpskohrvatski, hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*. Zagreb.
- Comrie, B. 1981: *Language Universals and Linguistic Typology*. Oxford.
- Coulmas, F. 1985: *Sprache und Staat. Studien zur Sprachplanung*. Berlin/ New York.
- Crystal, D. 1989: *The Cambridge Encyclopedia of Language*. Cambridge.
- Dauses, A. 1990: *Theorien des Sprachwandels*. Stuttgart.
- Die Sprachen Südosteuropas heute. Umbrüche und Aufbruch* 2000. Ur. B. Kunzmann-Müller (= Berliner Slawistische Arbeiten. 12). Frankfurt a.M./ Bern/ New York/ Paris.
- Eisenberg, P. 1994: *Grundriß der deutschen Grammatik*. Stuttgart.
- Hrvatski jezik* 1998. Ur. M. Lončarić (= Najnowsze dzieje języków słowiańskich). Opole.
- Ivić, P. 1985: *Dijalektologija srpskohrvatskog jezika. Uvod u štokavsko narečje*. Novi Sad.
- Ivšić, S. 1996: *Jezik Hrvata Kajkavaca*. Ur. M. Samardžija. Zapresić.
- Jonke, Lj. 1964: *Književni jezik u teoriji i praksi*. Zagreb.

- Katičić, R. 1986: *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika. Nacrt za gramatiku*. Zagreb.
- Katičić, R. 1998: Književni jezik. U: *Hrvatski jezik*. Ur. M. Lončarić. Opole. 35–53.
- Keller, R. 1994: *Sprachwandel. Von der unsichtbaren Hand in der Sprache*. Tübingen.
- Klajn, I. 1996: Leksika. U: *Srpski jezik na kraju veka*. Ur. M. Radovanović. Beograd. 37–86.
- Kunzmann-Müller, B. 1996: Die slavischen Sprachen im ehemaligen Jugoslawien – ein linguistischer Kontrapunkt. U: *Sprache und Politik: Die Balkansprachen in Vergangenheit und Gegenwart*. Ur. H. Schaller. München. 105–126.
- Kunzmann-Müller, B. 2002: *Grammatikhandbuch des Kroatischen unter Einschluss des Serbischen* (= Heidelberger Publikationen zur Slavistik. Linguistische Reihe. 7). Frankfurt a.M./ Bern/ New York/ Paris.
- Kunzmann-Müller, B. 2000: Sprachliche Wende und Spachwandel im Kroatischen/Serbischen. U: *Die Sprachen Südosteuropas heute. Umbrüche und Aufbruch*. Ur. B. Kunzmann-Müller (= Berliner Slawistische Arbeiten. 12). Frankfurt a.M./ Bern/ New York/ Paris. 42–65.
- Labov, W. 1994: *Principles of Linguistic Change*. Oxford/Cambridge.
- Lončarić, M. 1996: *Kajkavsko narečje*. Zagreb.
- Lüdtke, H. 1988: Grammatischer Wandel. U: *Sociolinguistics. Soziolinguistik. Ein internationales Handbuch zur Wissenschaft von Sprache und Gesellschaft*. 2. Hbd. Berlin. 1632–1641.
- Moguš, M. 1993: *Povijest hrvatskoga književnoga jezika*. Zagreb.
- Nicolova, R. 1997: Die Varietäten des Bulgarischen und ihre Widerspiegelung in der Sprache der bulgarischen Presse nach 1989. U: *Zeitschr. für Slawistik*, 42. Berlin. 431–449.
- Nicolova, R. 2000: Grammatische Veränderungen in der Sprache der bulgarischen Presse in der letzten Dekade des 20. Jahrhunderts. U: *Die Sprachen Südosteuropas heute. Umbrüche und Aufbruch*. Ur. B. Kunzmann-Müller (= Berliner Slawistische Arbeiten. 12). Frankfurt a.M./ Bern/ New York/ Paris. 15–30.
- Panzer, B. 1991: *Die slavischen Sprachen in Gegenwart und Geschichte* (= Heidelberger Publikationen zur Slavistik. Linguistische Reihe. 3). Frankfurt a.M./ Bern/ New York/ Paris.
- Pranjković, I. 1993: *Hrvatska skladnja*. Zagreb.
- Pranjković, I. 1998: Sintaktičko ustrojstvo. U: *Hrvatski jezik*. Ur. M. Lončarić. Opole. 119–131.

- Pranjaković, I. 2000: Normative und paranormative Neuerungen in der kroatischen Sprache. U: *Die Sprachen Südosteuropas heute. Umbrüche und Aufbruch*. Ur. B. Kunzmann-Müller (= Berliner Slavistische Arbeiten. 12). Frankfurt a.M./ Bern/ New York/ Paris. 66–74.
- Radovanović, M. 1986: *Sociolingvistika*. Novi Sad.
- Radovanović, M. 1996: O jezičkim promenama uopšteno; O promenama u srpskom jeziku. U: *Srpski jezik na kraju veka*. Ur. M. Radovanović. Beograd. 1–16.
- Radovanović, M. 1998: Planiranje jezika i jezička politika: principi i tendencije (na primeru srpsko-hrvatske relacije). U: *Jazykovedný časopis*. 49. 57–74.
- Samardžija, M. 1998: Leksik. U: *Hrvatski jezik*. Ur. M. Lončarić. Opole. 134–152.
- Srpski jezik na kraju veka*. Ur. M. Radovanović. Beograd 1996.
- Stanojčić, Ž. 1996: Morfologija, sintaksa i frazeologija. U: *Srpski jezik na kraju veka*. Ur. M. Radovanović. Beograd. 111–141.
- Stanojčić, Ž./ Popović, Lj. 1994: *Gramatika srpskoga jezika*. Beograd.
- Stechow, A./ Sternefeld, W. 1988: *Bausteine syntaktischen Wissens*. Opladen.
- The Encyclopedia of Language and Linguistics* 1994. Ur. R. E. Asher. 1–10. Oxford/ New York/ Seoul.
- Wurzel, W. U. 1988: Zur Erklärbarkeit sprachlichen Wandels. U: *ZPSK* 43/1. 86–91.
- Wurzel, W. U. 1992: Grammatisches und Soziales beim Sprachwandel. U: *Biologische und soziale Grundlagen der Sprache*. Ur. P. Suchsland. Tübingen. 55–66.
- Wurzel, W. U. 1994: *Grammatisch initiiertes Sprachwandel* (= *Bochum-Essener Beiträge zur Sprachwandelforschung*. Ur. N. Boretzky/ W. Enninger/ B. Jeßing/ Th. Stolz. 1). Bochum.
- Zemskaja, E. A. 1994: Problemy izučeniya jazyka sovremennogo russkogo goroda. U: *Sprachlicher Standard und Substandard in Südosteuropa und Osteuropa*. Ur. N. Reiter/ U. Hinrichs/ J. van Leeuwen-Turnovcová. Berlin. 358–371.
- Zybatow, L. 1994: Wie Substandard zum „Standard“ avanciert oder die aufgebrochene Uniformität des russischen und bulgarischen Newspeak. U: *Sprachlicher Standard und Substandard in Südosteuropa und Osteuropa*. Ur. N. Reiter/ U. Hinrichs/ J. van Leeuwen-Turnovcová. Berlin. 372–387.
- Zybatow, L. 1995: *Russisch im Wandel. Die russische Sprache seit der Perestrojka* (= *Osteuropa-Institut der FU-Berlin. Slavistische Veröffentlichungen*. Ur. F. Otten/ K.-D. Seemann/ J. Striedter. 80). Berlin.

Interaktion von Standardsprache und Dialekt im Bereich der Grammatik

Zusammenfassung

Die Autorin beschäftigt sich mit Blick auf den Standard einer Sprache bzw. ihre Dialekte mit Fragen des Sprachwandels, wobei der Objektbereich die moderne kroatische Standardsprache ist. Sprachwandel wird verstanden als natürlichsprachlicher grammatischer Wandel, der primär durch innerlinguistische Faktoren gesteuert wird und in seiner Konsequenz immer an den Wandel des Systems gebunden ist. Phänomene bzw. Indikatoren für einen solchen Wandel bzw. deren Gegenstücke werden an Fallbeispielen aus der kroatischen Gegenwartssprache demonstriert (Flexion der Adjektive sowie Kardinalia, nichtpersönliche Konstruktionen, Anwendungsbedingungen des Infinitivs). Der kroatische Standard ist gegenwärtig dadurch ausgezeichnet, dass Interaktionen zwischen linguistisch basierten Wandelerscheinungen und extralinguistischen Faktoren auftreten.

Ključne riječi: jezici u kontaktu, prirodne jezične promjene, hrvatski standard, suodnos standarda i govora, hrvatski nonstandard, fleksija pridjeva i glavnih brojeva, nelične konstrukcije, infinitiv.

Key words: Sprachkontakt, natürlichsprachlicher grammatischer Wandel, Wechselverhältnis Standard und Dialekte, kroatischer Nonstandard, Adjektivflexion, Flexion der Kardinalia, nicht persönliche Konstruktionen, Infinitiv.